

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

Szkoła ponadpodstawowa:
4-letnie liceum
5-letnie technikum

Muzyka

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Szkoła ponadpodstawowa:
4-letnie liceum
5-letnie technikum**

Muzyka

Spis treści

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego, III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum	7
Podstawa programowa przedmiotu muzyka	13
Zakres podstawowy	13
Cele kształcenia – wymagania ogólne	13
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	13
Warunki i sposób realizacji	15
Komentarz do podstawy programowej liceum i technikum, <i>Maciej Kołodziejcki</i>	17

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego

III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum

Kształcenie ogólne w szkole ponadpodstawowej tworzy programowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia, umożliwiając zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich doskonalenie lub modyfikowanie, otwierając proces uczenia się przez całe życie.

Celem kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum jest:

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
- 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobrazeniowo-twórczymi;
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
- 8) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum należą:

- 1) myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;
- 2) czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do

- rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- 3) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie, to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
 - 4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
 - 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
 - 6) umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
 - 7) nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
 - 8) umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.

Jednym z najważniejszych zadań liceum ogólnokształcącego i technikum jest rozwijanie kompetencji językowej i kompetencji komunikacyjnej stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy. Istotne w tym zakresie jest łączenie teorii i praktyki językowej. Bogacenie słownictwa, w tym poznawanie terminologii właściwej dla każdego z przedmiotów, służy rozwojowi intelektualnemu ucznia, a wspomaganie i dbałość o ten rozwój należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu i zasad jego organizacji, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym celem działalności szkoły jest skuteczne nauczanie języków obcych. Bardzo ważne jest dostosowanie zajęć do poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Ważnym zadaniem szkoły jest także edukacja zdrowotna, której celem jest rozwijanie u uczniów postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Kształcenie i wychowanie w liceum ogólnokształcącym i technikum sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Zadaniem szkoły jest wzmocnienie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak: komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami.

Strategia uczenia się przez całe życie wymaga umiejętności podejmowania ważnych decyzji, poczynając od wyboru szkoły ponadpodstawowej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej, poprzez decyzje o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia oraz poszerzania swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu. I te umiejętności kształtowane będą w szkole ponadpodstawowej.

Przedmioty w liceum ogólnokształcącym i technikum mogą być nauczane w zakresie podstawowym lub w zakresie rozszerzonym:

- 1) tylko w zakresie podstawowym – przedmioty: muzyka, plastyka, podstawy przedsiębiorczości, wychowanie fizyczne, edukacja dla bezpieczeństwa, wychowanie do życia w rodzinie, etyka;
- 2) w zakresie podstawowym i w zakresie rozszerzonym: język polski, język obcy nowożytny,

matematyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski, historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, biologia, chemia, filozofia, fizyka, informatyka;

- 3) tylko w zakresie rozszerzonym – przedmioty: historia muzyki, historia sztuki, język łaćski i kultura antyczna.

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów, m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach.

Każda sala lekcyjna powinna mieć dostęp do internetu, uczniowie i nauczyciele powinni mieć zapewniony dostęp do pracowni stacjonarnej lub mobilnej oraz możliwość korzystania z własnego sprzętu. Wszystkie pracownie powinny być wyposażone w monitor interaktywny (z wbudowanym komputerem i oprogramowaniem) lub zestaw: komputer, projektor i tablica interaktywna lub ekran.

Szkoła ma również przygotowywać uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości.

Uczniom z niepełnosprawnościami szkoła zapewnia optymalne warunki pracy. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Bardzo istotna jest edukacja zdrowotna, która prowadzona konsekwentnie i umiejętnie będzie przyczyniać się do poprawy kondycji zdrowotnej społeczeństwa oraz pomyślności ekonomicznej państwa.

Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu opisanych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole ponadpodstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji¹.

Działalność edukacyjna szkoły określona jest przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

W czteroletnim liceum ogólnokształcącym i pięcioletnim technikum są realizowane następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) filozofia;
- 4) język łaciński i kultura antyczna;
- 5) muzyka;
- 6) historia muzyki;
- 7) plastyka;

¹ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2017 r. poz. 986 i 1475).

- 8) historia sztuki;
- 9) historia;
- 10) wiedza o społeczeństwie;
- 11) geografia;
- 12) podstawy przedsiębiorczości;
- 13) biologia;
- 14) chemia;
- 15) fizyka;
- 16) matematyka;
- 17) informatyka;
- 18) wychowanie fizyczne;
- 19) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 20) wychowanie do życia w rodzinie²⁾;
- 21) etyka;
- 22) język mniejszości narodowej lub etnicznej³⁾;
- 23) język regionalny – język kaszubski³⁾.

Muzyka

Zadaniem przedmiotu muzyka w szkołach ponadpodstawowych jest poszerzenie kompetencji uczniów w zakresie szeroko pojętych wiadomości i umiejętności muzycznych. Szczególnie istotne na tym etapie kształcenia są zagadnienia związane ze współczesną kulturą muzyczną w kształtowaniu i formowaniu świadomego jej uczestnika. Rolą przedmiotu jest też rozwijanie wrażliwości estetycznej i umiejętności formułowania samodzielnych sądów, opinii i ocen w oparciu o własne kryteria artystyczno-muzyczne. Przedmiot uzupełnia zarówno kształcenie humanistyczne, społeczne, medialne, jak i artystyczne. Treści kształcenia są skorelowane z zagadnieniami poruszonymi na wielu przedmiotach szkolnych. Wprowadzanie w obszar kultury muzycznej, jej teorii i praktyki, powinno odbywać się poprzez kontakt z dziełami muzycznymi, twórcami oraz instytucjami zajmującymi się jej upowszechnianiem i promowaniem. Muzyka jest także ważnym elementem całościowego wychowania (postawy, kompetencje społeczne), wprowadza również w zagadnienia wiążące się z ochroną dóbr kultury i własności intelektualnej, wdraża także do szacunku dla narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego.

² Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określają przepisy wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. poz. 78, z 1995 r. poz. 334, z 1996 r. poz. 646, z 1997 r. poz. 943 i poz. 1040, z 1999 r. poz. 32 oraz z 2001 r. poz. 1792).

³ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2017 r. poz. 2198, 2203 i 2361).

Podstawa programowa przedmiotu muzyka

III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Ekspresja muzyczna.

Doskonalenie umiejętności praktykowania w zespole muzycznym w celu rozwijania predylekcji i zamiłowań muzycznych młodzieży. Poznawanie różnych stylów i gatunków muzycznych poprzez działania praktyczne.

II. Muzyka w wymiarze multimedialnym oraz twórcze wykorzystywanie współczesnych narzędzi komunikacji dźwiękowej, wizualnej i audiowizualnej.

Kształtowanie umiejętności korzystania ze współczesnych narzędzi komunikacji dźwiękowej, wizualnej i audiowizualnej oraz technologii informacyjnej do realizacji własnych projektów muzycznych.

III. Wprowadzenie w obszar działań instytucji zajmujących się upowszechnianiem kultury muzycznej.

Rozbudzanie zainteresowania życiem kulturalnym (szczególnie muzycznym) szkoły, miejscowości i regionu, poczynając od aktywności własnej ucznia. Przybliżenie działalności artystyczno-muzycznej i kulturalnej środowiska, w którym uczeń funkcjonuje, dające możliwości współtworzenia i korzystania z jego dorobku.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Ekspresja muzyczna.

1. Uczeń wykorzystuje w praktyce wykonawczej wiedzę uzyskaną na poprzednich etapach edukacyjnych.
2. Aktywność muzyczna. Uczeń:
 - 1) podejmuje różnorodną aktywność muzyczną w kontekście własnych doświadczeń;
 - 2) doskonali własny warsztat muzyczny i autoekspresję poprzez muzykowanie (śpiew, gra na instrumentach, taniec, tworzenie);
 - 3) korzysta z doświadczeń muzyków, animatorów kultury i reprezentantów różnorodnych instytucji muzycznych;
 - 4) tworzy wypowiedzi artystyczne w wybranych (bliskich mu) gatunkach i stylach muzycznych, realizując swój potencjał muzyczny w różnych projektach artystycznych.

3. Postawy. Uczeń:
 - 1) angażuje się w zadania zespołowe;
 - 2) jest otwarty na różnorodne propozycje realizacyjne podczas działań projektowych;
 - 3) wykazuje się dbałością, starannością i kulturą wykonawczą.

- II. Muzyka w wymiarze multimedialnym oraz twórcze wykorzystywanie współczesnych narzędzi komunikacji dźwiękowej, wizualnej i audiowizualnej. Uczeń:
 - 1) wymienia obszary, w których mają zastosowanie multimedia z użyciem muzyki (film, reklama, sztuka, rozrywka, edukacja, religia);
 - 2) zna muzyczne programy, aplikacje, techniki i narzędzia multimedialne w kontekście ich praktycznego zastosowania;
 - 3) definiuje pojęcia związane z rejestracją i edycją muzyki, jak np. ścieżka dźwiękowa (soundtrack), mastering, playback, półplayback, miksowanie muzyki;
 - 4) używa dostępnych programów muzycznych do tworzenia wypowiedzi muzycznych;
 - 5) samodzielnie lub/i w grupie wykonuje przekaz audio lub audio-video na zadany lub wybrany temat z wykorzystaniem dostępnych narzędzi rejestrujących (np. komputer, tablet, kamera, dyktafon, telefon).
 - 6) wyraża gotowość do komunikowania się i dialogu wewnątrz grupy oraz z odbiorcą (słuchaczem, widzem);
 - 7) jest zaangażowany w pracę projektową;
 - 8) wykazuje wrażliwość na ochronę własności intelektualnej i wizerunku.

- III. Wprowadzenie w obszar działań instytucji zajmujących się upowszechnianiem kultury muzycznej. Uczeń:
 - 1) wymienia, rozróżnia i określa zakres działania i funkcje instytucji kultury zajmujących się upowszechnianiem muzyki, w tym: filharmonie, opery, teatry muzyczne, domy kultury, studia radiowe, studia i sale koncertowe;
 - 2) rozróżnia i definiuje pojęcia związane z obszarem działań instytucji upowszechniających kulturę i sztukę muzyczną, jak: recital, koncert, występ plenerowy, opera, operetka, musical;
 - 3) formułuje samodzielne sądy na temat koncertów, recitali, przedstawień i innych wydarzeń artystycznych;
 - 4) uczestniczy w występach artystycznych organizowanych przez lokalnych twórców i wykonawców przy okazji koncertów charytatywnych, okolicznościowych lub rocznicowych, a także w warsztatach muzycznych prowadzonych przez różnych twórców i animatorów;
 - 5) organizuje samodzielnie lub zespołowo projekt muzyczny (np. prezentacja muzyczna, audycja muzyczna, uroczystość szkolna, koncert) poprzedzony odpowiednim przygotowaniem merytorycznym (wprowadzeniem do tematu),

- planowaniem, reklamą (plakat, ulotka, zaproszenie, anonsy na portalach społecznościowych), organizacją, które prowadzą do finalnej realizacji;
- 6) komunikuje się w grupie i potrafi nawiązywać kontakty z nowymi osobami;
 - 7) charakteryzuje się ciekawością poznawczą i otwartością wobec różnorodności w kulturze muzycznej;
 - 8) okazuje szacunek dla twórców i odbiorców;
 - 9) jest zaangażowany i kreatywny w pracy projektowej i aktywnym muzykowaniu;
 - 10) rozumie, na czym polega odpowiedzialność za ustalone zadania oraz dbałość o efekt końcowy.

Warunki i sposób realizacji

Zajęcia z muzyki mają zarówno aspekt poznawczy, kształcący, jak i wychowawczy. Kultura i sztuka muzyczna dociera do emocjonalnej sfery osobowości adolescenta, dlatego wpływa znacząco na rozwój jego wiedzy, intelektu, wyobraźni i kreatywności. Ponieważ muzyka w szkołach ponadpodstawowych nauczana jest w wymiarze 1 godziny tygodniowo w cyklu kształcenia, istotna jest optymalizacja właściwego podejścia nauczycieli do realizacji treści tego przedmiotu. Rozumiana jest ona jako zrównoważone podejście do aktywności ucznia z podkreśleniem działań praktycznych na bazie projektów. Należy zwrócić uwagę na samodzielność w dochodzeniu do wiedzy i kształtowanie odpowiednich postaw u młodego człowieka poszukującego swojej tożsamości artystycznej.

Ideą założeń podstawy programowej muzyki w szkołach ponadpodstawowych jest wskazanie młodzieży wartości płynących z kontaktu z szeroko pojętą kulturą muzyczną oraz usamodzielnienie w zdobywaniu wiedzy o języku muzyki, twórcach i tworzywie muzycznym oraz instytucjach kultury. Wszystko to pozwala uczniowi na świadome uczestniczenie w życiu kulturalnym o zasięgu lokalnym i globalnym. Zarazem muzyka, ze względu na jej interdyscyplinarny charakter, przenika obszary większości rodzajów sztuki, tworząc pomost ułatwiający jej zrozumienie i wykraczający poza jej formalne ramy.

Zajęcia muzyczne cechować powinna różnorodność stosowanych metod. Wśród sposobów wprowadzających nowy materiał i praktykujących jego przyswajanie zalecane są metody aktywizujące i projektowe ukierunkowane na zespołowe, grupowe i indywidualne działania uczniów.

Kontrolę i ocenę należy planować ściśle w związku z przygotowaniem i realizacją różnorodnych projektów edukacyjnych, w dialogu z zespołem uczniowskim, biorąc pod uwagę wkład pracy i zaangażowanie jego uczestników.

Nauczyciele muzyki mają obowiązek dostosowywania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb, możliwości i predylekcji uczniów. Dotyczy to również uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Młodych ludzi, którzy przejawiają szczególne zamiłowania muzyczne, należy wspierać w rozwoju, zachęcając do udziału w różnego rodzaju

aktywnościach pozalekcyjnych i pozaszkolnych (np. zespołach muzycznych, występach solowych, happeningach, przeglądach, koncertach charytatywnych, konkursach, olimpiadach artystycznych). Nauczyciele powinni zwracać uwagę uczniów na ochronę własności intelektualnej i nie dopuszczać do tworzenia plagiatów.

Do prawidłowego prowadzenia zajęć z muzyki zalecana jest pracownia wyposażona w instrumenty muzyczne, rzutnik multimedialny i ekran lub tablicę multimedialną, sprzęt do odtwarzania, nagrywania i nagłaśniania dźwięku, komputer z oprogramowaniem muzycznym (np. edytory tekstu muzycznego, obróbki cyfrowej dźwięku, ministudio muzyczne) i z dostępem do internetu, bibliotekę muzyczną (nuty, śpiewniki, podręczniki), fonotekę i filmotekę, plansze dydaktyczne (papierowe lub multimedialne).

Szkoła powinna stwarzać warunki do obcowania z muzyką „na żywo” poprzez udział uczniów w koncertach i spektaklach muzycznych, organizowanych w szkole i poza nią oraz do publicznej prezentacji umiejętności muzycznych uczniów.

Komentarz do podstawy programowej przedmiotu muzyka

dr hab. Maciej Kołodziejcki

Ogólne założenia podstawy programowej

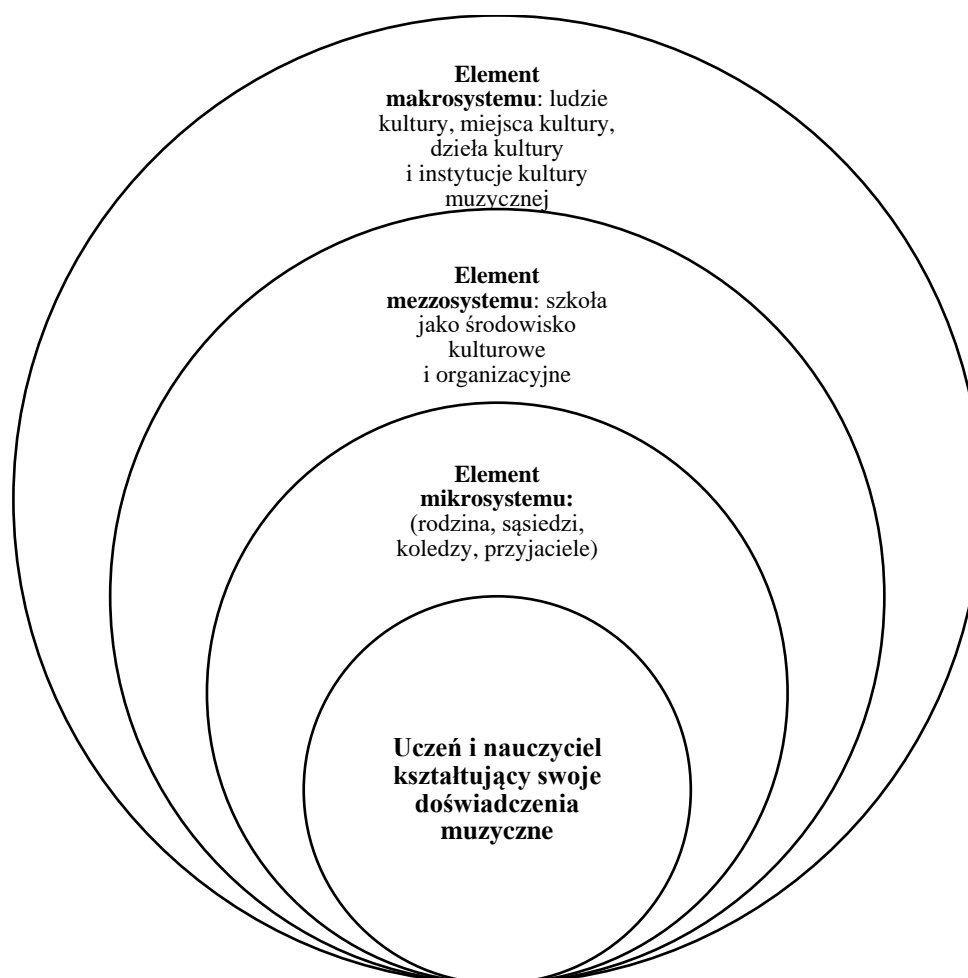
Muzyka jest jednym z przedmiotów możliwych do wyboru przez dyrektora liceum ogólnokształcącego i technikum do obowiązkowej realizacji w pierwszej klasie szkoły ponadpodstawowej w wymiarze 1 godziny tygodniowo. Założenia tego przedmiotu nie sprowadzają się do omawiania zagadnień z teorii i historii muzyki, lecz zdecydowanie dotyczą zorientowania ucznia we współczesnej kulturze muzycznej w różnych jej wymiarach: **ekspresyjnym** (wykonawczym), **twórczym** (kreacja, tworzenie) i **percepcyjnym** (odbiorczym). Wspólną ich płaszczyzną są procesy doświadczenia i otaczających zjawisk kultury. Realizacja tego celu wymaga od nauczyciela i uczniów przyjęcia **postawy eksploracyjnej i twórczej**, ponieważ treści podstawy programowej stanowczo wykluczają styl transmisyjno-podawczy i werbalizm nauczyciela. Przyjmuje się raczej, że podstawą wielorakich czynności dydaktyczno-wychowawczych jest interakcyjno-komunikacyjne podejście nauczyciela do realizacji założeń i treści przedmiotu „muzyka”. Wiąże się to z aplikacją podejścia **procesualnego i dialogicznego do metodyki i form pracy z uczniami**, a rolę tych dwóch podmiotów postrzega się zarówno jako **odbiorców i twórców kultury**.

W świetle badań z zakresu psychologii poznawczej, procesy uczenia się (w tym uczenia się muzyki) można postrzegać nie tylko jako przekazywanie wiadomości i umiejętności, ale także jako procesy rozszerzania i przekształcania już istniejących schematów poznawczych⁴, ponieważ uczniowie posiadają „jakąś” wiedzę (deklaratywną i proceduralną) pochodzącą nie tylko z klasy szkolnej, ale także – a być może co najważniejsze – spoza środowiska formalnej edukacji szkolnej (w ramach autoedukacji, autoekspresji, samodoskonalenia, rozwijania zainteresowań i pasji). Optymalna realizacja treści proponowanej podstawy programowej do muzyki w szkole ponadpodstawowej **zakłada integralność procesów nauczania i uczenia się muzyki** i – jak proponuje Bogusław Śliwerski – „wyzwolenie [...] przestrzeni dla efektywnego uczenia się w szkole oznacza konieczność zastanowienia się nad naturalnymi uwarunkowaniami tego procesu, który charakteryzuje to, iż podstawowy akcent w uczeniu się kładzie się na procesy badania, poszukiwania, doszukiwania się sensu rzeczy, zjawisk, relacji. Centralnym pojęciem kształcenia staje się wówczas ciekawość ucznia, jego zainteresowania”⁵. Chodzi o to, aby spotkania z kulturą muzyczną stały się codziennością i normą w otoczeniu kulturowym szkoły, a jednocześnie zawsze przyjmowały dla ucznia charakter wyjątkowy i niepowtarzalny, pozostawiający pozytywny ślad emocjonalny w jego psychice. Niżej proponuje się schemat zanurzenia ucznia i nauczyciela w przestrzeń kultury.

⁴ B. Śliwerski, *Wstęp do wydania polskiego*, [w:] H. Retter, *Komunikacja codzienna w pedagogice*, Wydawnictwo GWP, Gdańsk 2005, s. 7.

⁵ Tamże, s. 7.

Rysunek 1. Nauczyciel i uczeń w otoczeniu kulturowym

Źródło: opracowania własne, częściowo na podstawie teorii U. Bronfenbrennera.

Cele przedmiotu muzyka w szkole ponadpodstawowej

Cele kształcenia podzielono na trzy główne, wśród których nadal (1) **ekspresja muzyczna** zajmuje znaczące miejsce, głównie ze względu na **dynamiczność**, **diachroniczność** (która zakłada upływ czasu jako czynnika determinującego zmienność zjawisk muzycznych oraz postaw uczniów do muzyki w miarę postępujących zmian rozwojowych) i **kontekstualność zjawisk w obrębie kultury muzycznej**, rozumianej jako „wszystko, czego uczy się człowiek w trakcie życia społecznego i co jest przekazywane poprzez pokolenia”⁶ lub – jak twierdził E.E. Gordon – wszystko, co nas otacza⁷. Motywacja do uczenia się muzyki pozostaje nadal niezwykle istotna w procesie edukacyjnym, szczególnie gdy chodzi o utrzymanie zainteresowania uczniów zajmowanym obszarem poznawania (np. dziełem muzycznym, utworem, piosenką), w kontekście dotychczasowych doświadczeń szkolnych i pozaszkolnych. Na sekwencji procesów twórczego nauczania i uczenia się wpływają zarówno emocje pozytywne, jak i negatywne, pełniąc funkcje angażujące i pobudzające, poznawcze i sterujące

⁶ M. Gruchoła, *Kultura w ujęciu socjologicznym*, „Roczniki Kulturoznawcze”, Tom I, 2010, s. 98.

⁷ E. E. Gordon, *Sekwencja uczenia się w muzyce. Umiejętności, zawartość i motyw*, WSP, Bydgoszcz 1999.

procesem twórczym, szczególnie gdy chodzi o młodzież w okresie adolescencji⁸. Podejmując wyzwania artystyczne, uczeń doskonali własny warsztat muzyczny i przekracza granice wcześniejszych doświadczeń muzyczno-percepcyjnych, jednocześnie niejako głębiej „zanurzając” się w kulturę muzyczną. Tworząc wypowiedzi artystyczne w wybranych, jednocześnie mu bliskich gatunkach muzycznych, zachowuje bezpieczeństwo emocjonalne i radość z tworzenia i interpretowania muzyki. Istotnym zadaniem nauczyciela jest **dostrzeżenie ogólnych zmian rozwojowych uczniów** (fizycznych i psychicznych) oraz stopniowego kształtowania się ich **tożsamości osobistej i społecznej**, a także przynależności do subkultur młodzieżowych oraz jednoczesne akcentowanie indywidualności i niepowtarzalności. Tożsamość społeczna w powyższym sensie będzie definiowana jako **postrzeganie siebie jako wartościowego członka społeczności**, dlatego tak ważne jest zachęcanie uczniów do tworzenia muzyki. Doskonalenie umiejętności praktykowania w zespole muzycznym w celu rozwijania predylekcji i zamiłowań muzycznych młodzieży, konstituowane przez poznawanie różnych stylów i gatunków muzycznych w toku rozmaitych działań artystyczno-praktycznych (koncertów, montaży słowno-muzycznych, pokazów itp.) jest kontynuowane i nadal akcentowane ze względu na **zaspokojenie potrzeb samorealizacji, autoekspresji i uznania**.

Kolejnym celem kształcenia i wychowania muzycznego w zakresie wymagań ogólnych przedmiotu „muzyka” jest jego realizacja w (2) **wymiarze multimedialnym oraz twórcze wykorzystywanie współczesnych narzędzi komunikacji dźwiękowej, wizualnej i audiowizualnej**. Celem szczegółowym będzie zatem kształtowanie umiejętności korzystania ze współczesnych narzędzi komunikacji dźwiękowej, wizualnej i audiowizualnej oraz technologii informacyjnej do realizacji własnych projektów edukacyjno-muzycznych. W tym celu uczeń powinien wykorzystać wiedzę dotyczącą obszarów stosowania multimediów w sposób kreatywny (nowatorski). Znajomość programów muzycznych i np. aplikacji telefonicznych oraz technik i narzędzi multimedialnych będzie mógł zastosować praktycznie w tworzeniu wypowiedzi muzycznych o różnym charakterze. Znajomość współczesnych multimediów w edukacji muzycznej podyktowana jest następującymi względami (czynnikami):

- współczesny świat jest niemożliwy do wyobrażenia bez istnienia (multi)mediów,
- człowiek codziennie doświadcza przekazów (multi)medialnych, chociażby przez oglądanie produktów ich działalności – przekazów masowych lub zindywidualizowanych,
- (multi)media wkraczają w sferę prywatną, kształtując człowieka na poziomie indywidualnym i społecznym,
- (multi)media pośredniczą w różnych aktywnościach, wspomagając człowieka w wypełnianiu zobowiązań, np. związanych z pełnionymi rolami (nauczyciel, uczeń, rodzic, dyrektor),

⁸ M. Kołodziejwski, *Motywacja w procesie nauczania i uczenia się muzyki* [In:] *Horizonty umenia*. Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej webowej konferencie Horizonty umenia 3 15.10.2015-15.11.2015, Akademia umeni, Banská Bystrica 2015.

- (multi)media wspomagają młodzież w budowaniu własnej tożsamości, a niekiedy same są jej głównym motorem i kreatorem,
- ponowoczesny kontekst, w który wpisuje się proces mediatyzacji, uczynił z medialności wartość, a przez to element w budowaniu tożsamości współczesnego człowieka⁹,
- (multi)media pomagają we wzajemnym komunikowaniu się,
- młodzież jest elementem (częścią) społeczeństwa wiedzy,
- dzięki (multi)mediom staliśmy się społeczeństwem informacyjnym, którego cechą jest powszechna globalizacja¹⁰.

Ostatnim wymaganiem ogólnym jest (3) **wprowadzenie w obszar działań instytucji zajmujących się upowszechnianiem kultury muzycznej**. Celem szczegółowym uczyniono rozbudzanie zainteresowania życiem kulturalnym (szczególnie muzycznym) szkoły i regionu, poczynając jednak od aktywności własnej ucznia i odwołując się do jego indywidualnych i społecznych doświadczeń artystycznych. Znajomość instytucji zajmujących się upowszechnianiem muzyki oraz rozróżnianie i definiowanie pojęć związanych z obszarem ich działania powinna być efektem **rzeczywistego uczestniczenia w kulturalnym życiu swojego miasta** (regionu). Uczestniczenie (aktywne i bierne) w lokalnych i regionalnych występach artystycznych z udziałem różnych twórców i wykonawców daje szansę bliższego poznania specyfiki pracy artystów muzyków i poznawania języka i fenomenów muzyki. Poza tym, daje to szansę na komunikowanie się (społeczne, artystyczne, codzienne, odświętne itp.) i realizację **poznawczej, kształcącej i wychowawczej funkcji muzyki i edukacji muzycznej poprzez wchodzenie w rolę odbiorcy, twórcy i krytyka**. Na skutek takich doświadczeń artystycznych uczniowie powinni eksterioryzować swoją wiedzę i doświadczenia na samodzielne lub zespołowe planowanie i organizowanie różnorodnych projektów artystyczno-muzycznych (od prezentacji muzycznych, przez audycje muzyczne do większych uroczystości szkolnych, a nawet koncertów np. chóru lub zespołu muzycznego). Przybliżanie działalności artystyczno-muzycznej i kulturalnej środowiska, w którym uczeń realnie funkcjonuje, daje **możliwości współtworzenia i korzystania z jego dorobku**. Jak pisze znamienne Andrzej Pluta, „niegdyś podstawą tożsamości była tradycja [...] autorytet, rozum. Dziś jest to raczej doświadczenie, które staje się źródłem samowiedzy i układem odniesienia wobec innych ludzi [...]”¹¹ i kultury muzycznej. A więc **idąc śladem doświadczenia**, za Johnem Deweyem, przechodzimy od teorii (która jest często dla młodzieży nieprawdziwa, nierealna i oderwana od rzeczywistości oraz oddziela sztukę i kulturę od życia codziennego) w **stronę praktykowania**, dzięki któremu „doświadczony materiał rozwija się, dążąc do spełnienia”¹².

⁹ M. Molęda-Zdziech, *Rola mediów w kształtowaniu tożsamości współczesnego człowieka*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace”, SGH, Nr 1 (2010), s. 159.

¹⁰ W. Strykowski, *Rola mediów i edukacji medialnej we współczesnym społeczeństwie*, „Chowanna” R. XLVI T. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2003, s. 111–122.

¹¹ A. Pluta, *„W przyszłość wkraczamy tyłem”...cofając się do dzieciństwa, które z(a)nika...?*, Humanistyka. Pedagogika. Edukacja, T. III. Czyja edukacja? Refleksje o podmiotowości, część 2, red. A. Pluta przy współudziale A. Tarnopolskiego i M. Kalamana, WSL, Częstochowa 2011, s. 13.

¹² A. Berleant, *Zajmujący Dewey: Spuścizna Deweyowskiej estetyk*, *Sztuka i Filozofia*, Nr 37 (2010), s. 60.

Przechodząc od tradycyjnego nauczania – jako przekazywania wiedzy – do nauczania i uczenia się – jako transakcji¹³, akcentujemy i proponujemy rozumienie edukacji jako dialogicznej, sytuując poznawanie „nowego” w autentycznym komforcie emocjonalnym. Doświadczenie zatem, w świetle filozofii Deweya, w odróżnieniu do tego rozumianego jako pierwotne i wtórne, odnosi się do **działania, emocji, poznania i komunikacji**, stanowiących oryginalną jedność¹⁴. Wprowadzenie w obszary działalności instytucji kultury powinno być zatem rodzajem doświadczenia estetycznego¹⁵, a więc na pewno występuje ono jako kategoria psychologiczna z emocjami krystalizującymi w tle.

Refleksyjność, ze względu na dynamiczny charakter kultury (w tym kultury muzycznej), będzie rozumiana jako zdolność nauczycieli do identyfikowania problemów i poszukiwania rozwiązań, które usprawniają i uatrakcyjniają procesy uczenia się muzyki a w efekcie tego, **rozumienie i docenianie przez uczniów roli muzyki**. Jak pisze znamienne Edwin E. Gordon jeśli „dzieci uczą się myślenia jako naturalnej konsekwencji słyszenia języka i uczestniczenia w nim. Dlaczego więc w taki sam sposób nie zdobywają doświadczenia muzycznego?”¹⁶. Takie szanse daje właśnie realizacja prezentowanej podstawy programowej, stanowiącej relatywnie nową jakość w edukacji ukierunkowanej na rozwój muzyczny człowieka. Efekt refleksji nad działaniem i w działaniu nauczyciela prowadzi do stworzenia bardziej sprzyjającego środowiska uczenia się uczniów oraz – co niezwykle ważne – podejmowania ryzyka dydaktyczno-wychowawczego prowadzącego do angażowania się w kreatywne działania badawcze (muzykowanie, prowadzenie wywiadów, pisanie esejów, analiza nagrań, obserwacje, mentoring)¹⁷.

Należy zaakcentować potrzebę budowania **kultury pedagogicznej nauczycieli muzyki** w szkole ponadpodstawowej, głównie ze względu na nowatorski sposób pojmowania procesów nauczania i uczenia się muzyki, dający swój wyraz w procesach **społecznego uczenia się** w opozycji do transmitowania encyklopedycznej wiedzy muzycznej (wiadomości, terminy i definicje). W powyższym sensie **uczenie się i rozwój są kategoriami kluczowymi**. Interpretując więc czynności i procesy uczenia się w perspektywie socjokulturowych teorii naukowych Lwa S. Wygotskiego, Jerome S. Brunera (i kontynuatorów ich myśli np. A. Bandury, który wypuklał interakcję umysłu ucznia ze środowiskiem), przyjmując za Ewą Filipiak¹⁸ następujące założenia pozwalające nakreślić kontekst rozumienia kategorii uczenia

¹³ Por. Z. Łęski, Transakcje nauczyciel–uczeń w wybranych teoriach dydaktycznych, „Edukacyjna Analiza Traansakcyjna”, Nr 1 (2012).

¹⁴ H. Hohr, The Concept of Experience by John Dewey Revisited: Conceiving, Feeling and “Enliving”, „Studies in Philosophy & Education”, 32(1) 2013, s. 25–38

¹⁵ H. Hohr, The Concept of Experience by John Dewey Revisited: Conceiving, Feeling and “Enliving.” Studies in Philosophy & Education, 32(1) 2013, s. 25–38.

¹⁶ E. E. Gordon, *Sekwencje uczenia się w muzyce. Umiejętności, zawartość i motywy*, WSP, Bydgoszcz 1999, s. 461.

¹⁷ Por.: L. Kataryńczuk-Mania, M. Kołodziejcki, M. Kisiel, *Orientacje w metodologii badań edukacyjno-muzycznych*, Wydawnictwo Wydziału Pedagogiki, Psychologii i Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2018.

¹⁸ E. Filipiak, *Uczenie się w klasie szkolnej w perspektywie socjokulturowe*, [w:] E. Filipiak (red.), *Rozwijanie zdolności uczenia się. Wybrane konteksty i problemy*, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2008, s. 17–34.

się muzyki:

- **uczenie się muzyki jest aktywnością rozwojową ucznia i nauczyciela,**
- **uczenie się muzyki jest zmianą w relacjach umysł–świat i umysł–kultura,**
- **uczenie się jest procesem społecznym, a więc zanurzonym w relacje interpersonalne w obrębie środowiska społecznego (klasy, szkoły, małej ojczyzny),**
- uczenie się jest **mediowaniem znaczeń** (a w konsekwencji przyjęciem specyficznych strategii nauczania – uczenia polegającym na dialogiczno-koncyliacyjnym charakterze procesów budowania wiedzy i ewentualnym zażegnaniu lub łagodzeniu konfliktów między uczestnikami tych procesów w dochodzeniu do prawdy),
- **proces uczenia ma swoją intymną naturę** (ponieważ zaangażowany uczestnik procesu uczenia się doświadcza poczucia sprawstwa, refleksji, współpracy, uczestniczy w kulturze uczenia się w klasie szkolnej i poza nią (w obrębie np. realizacji projektów edukacyjnych, obserwatora zdarzeń artystycznych, przeprowadzającego wywiad itp.),
- **uczenie się jest procesem opanowywania narzędzi kulturowych,** wśród których specyficzną rolę (w rozwoju i uczeniu się) pełni **język** i umiejętność korzystania z niego w postaci **komunikowania się** i dochodzenia do konsensusu w obrębie założonych i realizowanych celów uczenia się.

Proponowane metody realizacji celów edukacyjnych w obrębie przedmiotu „muzyka”

Wobec wielości metod dydaktycznych występujących w literaturze proponuję jasno zaakcentować związek **procesów nauczania z uczeniem się**. Wśród metod szczególnie przydatnych w procesie lekcyjnym w szkole ponadpodstawowej następujące:

- dyskusja¹⁹ – ponieważ jej uczestnik aktywnie uczestniczy w rozwiązywaniu problemów i zagadnień wyłonionych w jej toku, a jednocześnie korzysta ze wspólnych dociekań, rozważań i wniosków,
- metody problemowe (aktywizujące) – polegające na stwarzaniu sytuacji problemowych,
- metody sytuacyjne, które polegają na analizowaniu określonych informacji oraz podejmowaniu decyzji w sytuacjach zaczerpniętych z działalności instytucji oraz zespołów ludzkich,
- metoda przypadków,
- metoda inscenizacji (naśladowanie rzeczywistości),
- metody praktyczne (w tym ćwiczenie),
- metody aktywizujące, które uczą pracy w zespole, poprawiają komunikację z innymi, rozwijają poczucie wspólnoty, uczą uwzględniania sądów, opinii i zdania innych osób²⁰,

¹⁹ Z jej licznymi odmianami: wielokrotna, obserwowana czyli panelowa, okrągłego stołu, metoda seminaryjna. Cyt. za: J. Pólturzycki, *Dydaktyka dla nauczycieli*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997, s. 122-124.

²⁰ J. Stańdo, M. Spławska-Murmyło, *Metody aktywizujące w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, ORE Warszawa 2007, s. 9.

- obserwacja, słuchanie, dyskusje, prelekcje, prezentacje, korzystanie z książek i podręczników, sporządzenie notatek, wykonywanie różnych ćwiczeń itp.

Wyjątkową metodą jest **projekt edukacyjny lub metoda projektów**, w której uczenie się i nauczanie opiera się na empirycznej, praktycznej i ukierunkowanej filozofii J. Deweya i realizowane jest w relacjach między uczniami a nauczycielami, gdzie struktura tego związku i samej szkoły zorientowane są na społeczne uczenie się. W metodzie tej akcenty filozofii edukacji przesunęły się na aktywne korzystanie z wiedzy w taki sposób, aby ją **eksplorować, badać, interpretować i tworzyć**. Tym samym u jej podstawy nastąpiła emancypacja uczniów ukierunkowana na **aktywne uczestnictwo i zaangażowanie w procesy tworzenia wiedzy i doświadczania wielorakich sposobów i form uczenia się**. Istotą tej metody jest próba wyjaśnienia sposobów w jaki uczniowie uczą się podczas pracy na projektami²¹. Założenia metody projektów osiągnie się poprzez realizację następujących postulatów²²:

- narzucenie ram eksperymentalistycznych w edukacji muzycznej uczniów,
- łączenie celu z aktywnością,
- testowanie przewidywanych konsekwencji zamierzonego działania w praktyce,
- podejmowanie zorganizowanego działania przybierającego formę pracy, stymulującą aktywność nastawioną na cel,
- dokonywanie demokratycznych wyborów w zakresie tematu, zadań i planowania pracy,
- identyfikowanie i rozwiązywanie problemów, jako cel teoretyczny metody projektów,
- praca indywidualna i w grupach,
- proces uczenia się zorientowany na zadanie, ponieważ warunkiem pomyślnego przebiegu jest rozwiązanie problemu i przetestowanie tego rozwiązania w praktycznym działaniu,
- zaplanowane zadanie należy zweryfikować w praktyce i ocenić na podstawie wywołanych przez nie skutków.

W powyższym sensie należy ponownie wrócić do ontycznych i etycznych podstaw dialogu oraz myślenia i działania dialogicznego, ponieważ zdaniem Bogusława Milerskiego „o jego istocie nie tyle rozstrzyga porozumienie, osiągnięcie konsensu, ile spotkanie, także w odmienności sytuacji egzystencjalnej osób dialogujących”²³. Tym właśnie jest nowa podstawa programowa do muzyki w szkole ponadpodstawowej, **spotkaniem człowieka z człowiekiem wspólnie egzystujących w kulturze muzycznej** we wspomnianych wcześniej wymiarach: **ekspresyjnym** (wykonawczym), **twórczym** (kreacja, tworzenie) i **percepcyjnym** (odbiorczym).

²¹ M. Kołodziejski & M. Przybysz-Zaremba, Project Method in Educational Practice, „University Review”, Vol. 11 (2017), No. 4, s. 26-32.

²² G. L. Gutek, *Filozoficzne i ideologiczne podstawy edukacji*, GWP, Gdańsk 2003, s. 261-262.

²³ B. Milerski, Pedagogika dialogu: filozoficzne inspiracje i perspektywy, „Pedagogia Christiana”, 1 (21) 2008, s. 41.

W kontekście powyższych uwag realizacyjnych oraz proponowanych metod pracy dydaktyczno-wychowawczej nie należy zapominać o odpowiednim wyposażeniu pracowni muzycznej, która w celu pełnej realizacji założeń podstawy programowej, powinna zawierać:

- ✓ instrumenty muzyczne (zestaw jazzowy perkusyjny, syntezator lub/i cyfrowe pianino lub/i keyboard, instrumenty strunowe, gitary – akustyczna, basowa, elektryczna, ukulele) oraz odpowiedni do warunków szkoły sprzęt nagłaśniający z mikrofonami,
- ✓ tablicę z pięciolinia, rzutnik multimedialny i ekran lub tablicę multimedialną,
- ✓ sprzęt do odtwarzania, nagrywania dźwięku, komputer z oprogramowaniem muzycznym (np. edytory tekstu muzycznego, obróbki cyfrowej dźwięku, ministudio muzyczne itp.) i z dostępem do Internetu,
- ✓ bibliotekę muzyczną (nuty, śpiewniki, podręczniki), fonotekę i filmotekę.

